

Vera Klopčič

PRAVNI POLOŽAJ NARODNOSTI V SAP VOJVODINI

UVOD

Prispevek obravnava razvoj zakonodaje, ki ureja pravice narodnosti v SAP Vojvodini v obdobju po sprejetju Ustave SAPV. Predpisi so obravnavani tematsko po posameznih področjih. Največ predpisov se nanaša na uresničevanje pravic narodnosti na dveh področjih — na področju uresničevanja enakopravnosti jezikov in pisav ter na področju vzgoje in izobraževanja v jezikih narodov in narodnosti.

USTAVA SAP VOJVODINE (Uradni list SAPV, št. 4/1974)

Poleg zagotovila pripadniku narodnosti kot občanu-posamezniku, da je upravičen do uživanja vseh človekovih pravic, ki jih priznava naš pravni red, brez diskriminacije, kar pomeni danes temeljno načelo vsake demokratične družbe, vsebuje Ustava SAP Vojvodine tudi zagotovilo varstva pravic narodnosti kot celote.

Tako »dvojno jamstvo« izhaja iz Ustave SFRJ, ki celoten kompleks narodnostnega vprašanja rešuje prav na teh temeljih. Vsakemu pripadniku naroda ali narodnosti so v Ustavi SFRJ zagotovljene vse individualne pravice (klasične politične in državljanske, ekonomsko-socialne in kulturne pravice ter pravica do svobodnega izražanja pripadnosti narodu in narodnosti), poleg tega pa so narodnostim kot skupinam-celotam, v čl. 245—248 ustave SFRJ zagotovljene kolektivne pravice, ki naj jim omogočijo enakopraven razvoj in ohranitev identitete.

Tako npr. čl. 194 Ustave SAP Vojvodine (čl. 170 Ustave SFRJ) priznava pravico posameznika, da svobodno izraža nacionalno kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo, 4. člen Ustave SAPV (čl. 247 Ustave SFRJ) pa zagotavlja pravico do svobodne rabe jezika in pisave ter do razvoja kulture narodnostim kot skupnostim.

Ustava Vojvodine obravnava v ločenih odstavkih pravico izražanja pripadnosti narodu oz. narodnosti (1. odst. 194. čl.) in pravico izražanja pripadnosti etnični skupini (3. odst. 194. čl.), medtem ko Ustava SFRJ ne omenja pravice izražanja pripadnosti etnični skupini.¹

Vendar pa se občan ni dolžan izjavljati, kateremu narodu oz. narodnosti pripada, niti se opredeljevati za pripadnost kateremu od narodov oz. narodnosti. Protiustavno in kaznivo je vsako propagiranje in izvajanje narodnostne neenakosti, izvajanje pritiska na občane glede njihove narodnostne opredelitve, kakor tudi vsako izzivanje narodnostne, rasne ali verske nestrpnosti (194. člen ustave SAP Vojvodine). To je ena temeljnih pravic pripadnikov narodov in narodnosti in je v celoti povzeta iz Ustave SFRJ. Zbujanje narodnostne, rasne ali verske nestrpnosti je tudi kazensko sankcionirano (čl. 134 KZ SFRJ).

Številčno največ določb, ki se neposredno nanašajo na položaj narodnosti, ureja vprašanje enakopravnosti jezikov in pisav narodov in narodnosti. To je razumljivo, saj je jezik eden od načinov izražanja identitete naroda ali narodnosti. S stališča posameznika-pripadnika narodnosti pa je možnost uporabe materinega jezika elementarnega pomena za uveljavljanje njegovih interesov v vsakdanjem življenju.

¹ Ustava Slovenije ureja svobodno izražanje pripadnosti narodu oz. narodnosti in etnični skupini v čl. 214.

V Vojvodini živijo po podatkih popisa iz leta 1971 pripadniki dvanajstih narodov in narodnosti. Z Ustavo SAPV so določeni kot enakopravni naslednji jeziki: srbohrvaški oz. hrvaškosrbski, madžarski, slovaški, romunski in rusinski jezik (čl. 5). V teh jezikih se objavljajo avtentična besedila pravnih aktov, ki jih sprejema Pokrajina (čl. 233 Ustave SAPV). Statuti občin določajo, kdaj so v uradni rabi tudi jeziki drugih narodov in narodnosti (čl. 276 Ustave SAPV). Tako kot ureditev v vsej državi, določitev uradnih jezikov tudi tukaj sloni na teritorialnem načelu. V členih 308 in 233 Ustave SAPV je določeno, da se s statuti občin in organizacij združenega dela zagotavlja enakopravna raba jezikov drugih narodov in narodnosti (razen omenjenih petih, ki jih že Ustava SAPV določa kot uradne v celotni Pokrajini) na področju, kjer živijo pripadniki narodov oz. narodnosti, ki te jezike uporabljajo.

V pokrajinskih upravnih organih se zagotavlja vodenje upravnega postopka in priprava gradiva za seje ter izdaja publikacij v naštetih petih jezikih (čl. 392 Ustave SAPV). V kolikor pa statuti občin določajo tudi druge jezike kot uradne, teče postopek tudi v teh jezikih (3. odstavek 237. člena Ustave SAPV).

Delo na področju javnega obveščanja v celotni Pokrajini poteka v petih jezikih, v kolikor pa statuti občin, kjer živijo pripadniki drugih narodov ali narodnosti, tako določajo, pa tudi v drugih jezikih. Zaradi boljšega obveščanja javnosti v Pokrajini ustanovljajo in razvijajo sredstva javnega obveščanja v jezikih narodov in narodnosti (čl. 192 Ustave SAPV).

Iz navedenih členov lahko povzamemo, da ima glavno nalogo pri uresničevanju načela enakopravnosti jezikov narodov in narodnosti občina, kot temeljna družbenopolitična skupnost, ki v statutu določi, kateri jeziki so uradni na njenem območju. To nalogo občine, ki jo določa že Ustava SFRJ, povzema Ustava SAPV v členu 275. Vendar pa je zagotovitev pogojev za uresničevanje enakopravnosti narodov in narodnosti tudi naloga celotne Pokrajine (čl. 292 Ustave SAPV). Ta vprašanja obravnava na ravni Pokrajine Družbenopolitični zbor skupščine (čl. 322 Ustave SAPV) ter Predsedstvo SAPV (čl. 350 Ustave SAPV).

Področje vzgoje in izobraževanja je v razmerju do Zvezne ustave podrobneje urejeno. S pokrajinsko ustavo je zagotovljeno predšolsko in osnovno izobraževanje v materinem jeziku. Šolanje na višjih stopnjah se zagotavlja v jezikih narodov in narodnosti v skladu z zakonom. Na področjih, kjer živijo pripadniki različnih narodov in narodnosti, se lahko ustanovijo dvojezične šole (čl. 189 Ustave SAPV).

Ustava SAPV ureja tudi vprašanje enakopravnosti jezikov in pisav v enotah, štabih in drugih organih teritorialne zaščite, v katerih se zagotavlja čim sorazmernejša zastopanost pripadnikov narodov in narodnosti. Pri poveljevanju in usposabljanju se zagotavlja uporaba jezikov in pisav narodov in narodnosti v skladu z zakonom (čl. 271 Ustave SAPV).

Predpogoj za uresničevanje pravic narodov in narodnosti, ki sem jih v tem kratkem prikazu Ustave SAPV navedla, pa je uresničevanje ekonomske osnove enakopravnosti narodov in narodnosti (Osnovna načela Ustave SAPV, III. del).

ZAKONSKI IN DRUGI PREDPISI, KI URESNIČUJEJO DOLOČILA USTAVE SAPV

Takoj po sprejetju Ustave, je Skupščina SAPV sprejela »Zaključak o merama za potpunije ostvarivanje ravnopravne upotrebe jezika i pisama naroda i narodnosti pred pokrajinskim organima i organizacijama« (Uradni list SAPV št. 8/1974). Med temi ukrepi, ki so v bistvu napotki za delo, so najpomembnejši:

— Usposabljanje in šolanje kadrov za opravljanje nalog, s katerimi se uresničuje enakopravna raba jezikov in pisav narodov in narodnosti, predvsem s smotrim štipendiranjem učencev in študentov, na podlagi v naprej sprejetih načrtov.

— Organi in organizacije morajo določiti delovna mesta, na katerih je nujno obvladovanje jezikov narodov in narodnosti. V razpisih za taka delovna mesta je

treba navesti, da je znanje teh jezikov pogoj za sprejem.

— V Skupščini SAPV je treba zagotoviti pogoje za simultano prevajanje na sejah Skupščine in skupščinskih teles. Prav tako je treba zagotoviti pogoje za predložitev gradiva — predvsem zakonov in drugih splošnih aktov — v jezikih narodov in narodnosti ter objavljati Uradni list SAPV istočasno v jezikih vseh narodov in narodnosti.

— Za obsežne naloge na področju prevajanja je treba izdelati terminološke slovarje za slovaški, romunski in rusinski jezik.

Ostali ukrepi se nanašajo na zagotovitev enakopravnosti jezikov pri delu sodišč, na pripravo obrazcev v jezikih narodov in narodnosti ter na ustavno dolžnost pokrajine in občine, da seznanjajo občane tudi v jezikih narodnosti z zveznimi in republiškimi zakoni, ki urejajo njihove pravice in dolžnosti. Pokrajinski organi morajo pomagati občinskim organom pri izdelavi statotov, predvsem pri sestavi določil o uresničevanju pravic narodov in narodnosti. Ta sklep je pomemben zaradi tega, ker se ravno preko statotov občin konkretizirajo ustavna določila o enakopravnosti narodov in narodnosti. Z zagotovitvijo strokovne pomoči pokrajinskih organov pa se odpravljajo nesorazmerja med pravnim varstvom pravic narodnosti v različnih občinah pokrajine, saj imajo običajno nerazvita področja težave tudi s strokovnimi kadri v občinskih organih. Po štirih letih je Skupščina SAPV sprejela »Preporuku o daljšim aktivnostima na unapređivanju ravnopravnosti jezika i pisama naroda i narodnosti u SAPV« (Uradni list SAPV št. 16/1978). Priporočilo ugotavlja, da je kljub temu, da je vprašanje enakopravnosti jezikov in pisav narodov in narodnosti v SAPV normativno v glavnem urejeno, nujno potrebno urediti način uresničevanja enakopravnosti jezikov in pisav v vseh občinah ter odpraviti določene pomanjkljivosti v statutih občin in v drugih samoupravnih aktih, pri tem pa upoštevati tudi demografske spremembe v občinah.

Enako kot že citirani Sklep, tudi Priporočilo poudarja, da je treba v aktih o sistematizaciji določiti delovna mesta, za katera je potrebno znanje jezikov narodnosti, ter v razpisih navesti, da je znanje teh jezikov pogoj za sprejem. Predlagano je tudi stimulatивно nagrajevanje delavcev, ki naloge opravljajo v dveh ali več jezikih.

Pomemben delež k uresničevanju narodnostne enakopravnosti lahko prispeva učenje jezika družbenega okolja ter vključevanje RTV in drugih sredstev javnega obveščanja v ta proces. Priporočila se tudi hitreje in učinkovitejše ustvarjanje pogojev za enakopravno uporabo jezikov narodov in narodnosti v ustanovah, s katerimi se občan srečuje v vsakdanjem življenju: v zdravstvu, na PTT, v železniškem in drugem prometu, v bankah itd.

Enakopravnost jezikov narodov in narodnosti v upravnem postopku urejata »Zakon o načinu obezbeđivanja ravnopravne upotrebe jezika i pisama naroda i narodnosti pred državnim organima i organizacijama koje vrše javna ovlaštenja« (Uradni list SAPV, št. 6/73) in pozneje sprejeti »Zakon o izmenama i dopunama zakona o načinu obezbeđivanja ravnopravne upotrebe jezika i pisama naroda i narodnosti pred državnim organima i organizacijama koje vrše javna ovlaštenja« (Uradni list SAPV, št. 5/1977).

Po tem Zakonu se s statutom organizacije združenega dela ali druge samoupravne organizacije ali skupnosti ter s statutom občine določijo uradni jeziki ter način uresničevanja enakopravnosti. Zakon loči med organi in organizacijami, ki delujejo na področju cele Pokrajine in so dolžni zagotoviti enakopravnost petih jezikov, ki jih Ustava SAPV določa kot uradne, ter med organi in organizacijami, ki poleg le-teh delujejo na področju občine (»lokalni«) in so dolžni zagotoviti enakopravnost jezikov, ki so s statutom občine določeni kot uradni jeziki (torej tudi jeziki drugih narodov in narodnosti).² Poleg tega so naloge organov, ki delujejo le na

² Darinka Nedeljković npr. v članku »Ravnopravnost naroda i narodnosti u postupku pred pravosudnim organima«, Obeležja 1/1980, str. 47 navaja, da je v statutu občine Pančevo določen tudi makedonski jezik kot uradni.

področju ene ali več občin, v različnih fazah postopka obsežnejše kot pa naloge organov in organizacij, ki delujejo na področju celotne Pokrajine. »Lokalni« organi morajo zagotoviti enakopravnost v vodenju postopka, v ustnem in pismenem obče- vanju s strankami, pri objavi predpisov in drugih aktov, pri izdajanju publikacij, v delu administracije, za katero so občani zainteresirani, in pri pripravi gradiva za seje občinske skupščine in njenih teles.

Organi, ki delujejo na področju cele Pokrajine pa morajo uresničevati enako- pravnost petih uradnih jezikov v ustnem in pismenem obče vanju s strankami, v vodenju postopka o pravicah in dolžnostih občana, pri pripravi gradiva za seje Skupščine SAPV in njenih organov in pri izdajanju publikacij. Način uresničevanja enakopravnosti pri delu Skupščine SAPV, Izvršnega sveta in njegovih organov je podrobneje urejen z njihovimi poslovniki. Zakon vsebuje podrobne določbe o tem, kako se določi jezik oz. jeziki, v katerem oz. v katerih se vodi postopek. Osnovno načelo je, da se postopek vodi v jeziku ali jezikih, za katere se odločijo stranke, uradna oseba pa jih mora poučiti, kateri jeziki so uradni. Način določanja jezika postopka in določeni jezik se uvede v zapisnik.

Načela o enakopravnosti jezika v upravnem postopku so za področje SFRJ enotno urejena v Zakonu o splošnem upravnem postopku (poglavje Uporaba jezika, čl. 15), ki določa, da se upravni postopek vodi v jeziku narodov in narodnosti Jugos- lavije v skladu z Ustavo SFRJ, ustavami republik in ustavama avtonomnih pokra- jin, z zakoni in s statuti občin ter samoupravnih organizacij in skupnosti. Po tem zakonu je onemogočanje uporabe jezika tudi razlog za obnovo postopka (čl. 249).

Način uresničevanja enakopravnosti jezikov narodov in narodnosti pri delu Skupščine in njenih organov je urejen v Poslovniku Skupščine SAPV (Uradni list, št. 14/1975). Uradni jeziki so srbohrvaški oz. hrvaškosrbski, madžarski, slovaški, romunski in rusinski. Po določbah posebnega poglavja o uporabi jezika in pisav se govor delegata, ki uporablja enega od petih uradnih jezikov, prevaja v ostale uradne jezike. Za primer, ko delegat izkoristi pravico uporabljati jezik svojega naroda ali narodnosti, ki pa je različen od uradnih jezikov, predvideva Poslovník, da naj se govor prevaja »ustrezno pogojem in možnostim«. Še naprej ostaja odprto vprašanje ali bo delegat, ki uporablja jezik katerega drugega naroda ali narodnosti izkoristil svojo pravico in govoril v svojem jeziku ter obenem tvegati, da govor ne bo preveden in bo ostal brez primerne učinka, ali pa se bo raje odločil za katerega od uradnih jezikov. Tudi gradivo, ki se obravnava pri delu Skupščine in njenih teles se pri- pravlja v petih uradnih jezikih, prav tako avtentična besedila pokrajinskih zakonov, predpisov in drugih pravnih aktov. Zato ima Skupščina posebno komisijo za ugo- tavljanje avtentičnosti pokrajinskih predpisov v jezikih narodov in narodnosti, ki jo sestavljajo predsednik in deset članov. Komisija ima posebne podkomisije za vsa- kega od uradnih jezikov.

Med izvršilnimi predpisi, ki prispevajo k uresničevanju enakopravnosti pri delu Skupščine, velja omeniti »Odluku o načinu i organizaciji informisanja delegacija osnovnih samoupravnih organizacija i zajednica i društveno-političkih organizacija o pitanjima iz nadležnosti Skupštine SAPV« (Uradni list št. 14/1975). V tem odloku je določeno, da se Delegatski vesnik izdaja v petih uradnih jezikih vsaka dva tedna kot posebna priloga časopisov: Dnevnik, Magyar Szó, Hlas ludu, Libertatea ter Ruske slovo. Sredstva za pripravo in izdajo Vesnika zagotavlja SAP Vojvodina.

V poslovníku Izvršnega sveta Skupščine SAPV (Uradni list 18/1975) je v členu 182 določeno, da lahko člani sveta ali druge osebe, ki so povabljene na sejo, upo- rabljajo enega od uradnih jezikov (določb o udeležencih, ki uporabljajo jezik kate- rega drugega naroda ali narodnosti ni). Med poslovníki skupščinskih teles je po- trebno opozoriti na »Poslovník veća opština Skupštine SAPV« (Uradni list SAPV št. 22/1975), ki določa, da je treba pri izboru članov stalnih delovnih organov med

drugim obvezno upoštevati sorazmerno regionalno zastopanost ter načelo uresničevanja enakopravnosti narodov in narodnosti. Določilo je pomembno, ker daje vsebinsko osnovo za uveljavljanje interesov narodov in narodnosti.

Enakopravnost jezikov in pisav narodov in narodnosti v praksi urejajo tudi številni konkretni pravni predpisi, ki izvršujejo ustavna in zakonska določila (razni pravilniki, odloki .itd.). Tako npr. »Pravilnik o sadržini i načinu polaganja stručnog ispita lica koja obavljaju bibliotečku delatnost« (Uradni list SAPV št. 12/1975) določa, da kandidat v prijavi svoje pismene naloge obvesti komisijo, v katerem jeziku narodov in narodnosti SAPV želi polagati strokovni izpit. Pravilnik ne vsebuje določb, kaj se zgodi, če komisija nima ustreznega izobraženega kadra v vseh jezikih narodov in narodnosti SAPV, oz. kdaj in iz katerih razlogov se lahko predlog kandidata zavrne.

Kršitev enakopravnosti jezikov in pisav narodov in narodnosti je inkriminirana kot kaznivo dejanje s Kazenskim zakonikom SAPV (Uradni list SAPV, št. 17/1977)³, kar kaže na pomen tega načela, saj se pravni redi odločajo za kazensko sankcioniranje le tistih dejanj, ki ogrožajo družbeno najpomembnejše vrednote.

Izrednega družbenega pomena je določilo v »Zakonu o privremenim merama za društveno zaščito samoupravnih prava i društvene svojine« (Uradni list SAPV, št. 18/1977), po katerem se smatra, da je delovna organizacija oškodovala družbene interese, če ni zagotovila z zakonom in statutom občine določene obveznosti uresničevanja enakopravnosti jezikov in pisav. V takem primeru posreduje pristojna skupščina občine oz. Skupščina SAPV, ki določi ukrepe, ki bodo najučinkoviteje odpravili tako stanje.

Med predpisi, ki urejajo osebni status državljanov, je za posameznika-pripadnika narodnosti gotovo najpomembnejše določilo »Zakona o ličnom imenu« (Uradni list SAPV, št. 2/1980), ki narekuje pristojnim upravnim organom, da vpisujejo osebna imena v matično knjigo tudi v jeziku naroda ali narodnosti, če se za to izjasni polnoletni državljan.

Na področju vzgoje in izobraževanja so bili po letu 1974 sprejeti številni pravni akti, ki odražajo nov način samoupravnega urejanja razmerij na tem področju. Ustanovljene so bile samoupravne interesne skupnosti za posamezna področja izobraževanja, ki pri svojem delu skrbijo tudi za uresničevanje narodnostne enakopravnosti. Tako »Zakon o samoupravnim interesnim zajednicama obrazovanja« (Uradni list št. 21/1974) med nalogami Skupnosti za predšolsko in osnovno izobraževanje ter Skupnosti za usmerjeno izobraževanje navaja, da v njih delovni ljudje »ugotavljajo osebne in skupne interese na področju predšolskega in osnovnega (oz. usmerjenega) izobraževanja v jezikih narodov in narodnosti«. Delovni ljudje v Skupnosti za predšolsko in osnovno izobraževanje zagotavljajo enakomeren razvoj tega izobraževanja v vsej Pokrajini ter ustvarjajo pogoje za uresničevanje enakopravnosti narodov in narodnosti na področju predšolskega in osnovnega izobraževanja v Pokrajini. Določila tega zakona so podlaga tudi samoupravnim sporazumom interesnih skupnosti za posamezna področja izobraževanja

Na podlagi zakona o SIS-u za usmerjeno izobraževanje je bil že decembra 1974 sprejet Statut SIS-a za usmerjeno izobraževanje Vojvodine (Uradni list SAPV št. 22/1975). V smislu določb, ki urejajo položaj narodnosti so pomembne določbe o posebni komisiji za pouk v jezikih narodov in narodnosti ter določbe o financiranju enakomernega razvoja in uresničevanja enakopravnosti v obsegu, ki ga določa program skupnosti iz sredstev SIS-a za usmerjeno izobraževanje. SIS zagotavlja sredstva za uresničevanje enakopravnosti narodov in narodnosti v usmerjenem izobraže-

³ Za kaznivo dejanje kršitve enakopravnosti jezikov in pisav je predvidena kazen zapora do enega leta.

vanju ostalim SIS-om za usmerjeno izobraževanje v Pokrajini in sicer po kriterijih, določenih v splošnem aktu SIS-a, ki se imenuje »Pravilnik o dopunskom finansiranju usmerenog obrazovanja na jezicima naroda i narodnosti«. Splošni akti se objavljajo v petih uradnih jezikih⁴, v katerih je izpisan tudi tekst pečata.

Med nalogami SIS-a za predšolsko in osnovno izobraževanje, ki so določene v statutu SIS-a (Uradni list SAPV, št. 22/75) in so vse pomembne za položaj narodnosti so najrelevantnejše — zagotavljanje sorazmernega razvoja predšolskega in osnovnega izobraževanja v Pokrajini, ustvarjanje pogojev za uresničevanje enakopravnosti narodov in narodnosti na področju osnovnega in predšolskega izobraževanja, sprejemanje programa enakomernega razvoja predšolskega in osnovnega izobraževanja ter usklajevanje z družbenim planom Pokrajine in dopolnilno financiranje v nezadostno razvitih občinah.

Obravnavanje teh vprašanj je v pristojnosti osrednjega organa — Skupščine SIS-a, oziroma njenega Izvršnega odbora, ki spremlja in analizira položaj in probleme pri uresničevanju teh nalog, ter predlaga Skupščini ustrezne ukrepe. Pri Skupščini deluje tudi posebna komisija za pouk v jezikih narodov in narodnosti.

Izvajanje naštetih nalog se financira iz sredstev SIS-a, dopolnilno financiranje v jezikih narodov in narodnosti pa ureja poseben Pravilnik.

Delo na področju vzgoje in izobraževanja ureja »Zakon o vaspitanju i obrazovanju« (št. 14/1977) s sprejetimi dopolnitvami in spremembami (Uradni list SAPV št. 1/79). Pri organizaciji vzgojno izobraževalnega dela in pouka v jezikih narodov in narodnosti loči Zakon naslednje stopnje:

— Predšolsko, osnovno in skupno srednje izobraževanje in vzgoja se zagotavlja v jezikih narodov in narodnosti (brez omejitvenih pogojev)⁵,

— v poklicno usmerjenem izobraževanju in vzgoji na srednji stopnji, če se za to odloči najmanj 15 učencev iz istega letnika, enake usmeritve v isti ustanovi,

— v poklicno usmerjeni vzgoji in izobraževanju na višji in visoki stopnji, če se za to odloči najmanj 30 študentov iz istega letnika, enake smeri v isti ustanovi,

— strokovno usposabljanje in izpolnjevanje, če se za to odloči najmanj 15 oseb, ki se strokovno usposablja ali izpopolnjuje po istem programu.

V posameznih primerih se lahko organizira pouk v jezikih narodov in narodnosti tudi, če niso izpolnjeni omenjeni pogoji glede števila učencev oz. študentov, če obstoji upravičen družbeni interes, ki ga določi SIS za izobraževanje v okviru katere deluje vzgojno-izobraževalna ustanova.

Na področju splošne in poklicno usmerjene vzgoje in izobraževanja se lahko uvede dvojezični pouk za pripadnike narodov oz. narodnosti, torej uvedba dvojezičnega pouka ni obveznost, temveč je dana kot eden od možnih načinov uresničevanja enakopravnosti narodov in narodnosti na področju vzgoje in izobraževanja. Učenci in študentje poklicno-usmerjenega izobraževanja, oziroma starši in skrbniki otrok v predšolskih ustanovah, v osnovnih šolah in v ustanovah za skupno izobraževanje na srednji stopnji se na začetku vsake stopnje šolanja odločijo za jezik oziroma jezike, v katerih naj se otrok, učenec ali študent izobražuje. V samem zakonu je določena kazenska sankcija — denarna kazen za ustanovo, ki ne omogoči kandidatu opravljanje sprejemnega izpita v jeziku naroda ali narodnosti, v katerem se je do tedaj izobraževal. Jeziki oz. jezik, v katerem poteka vzgojno-izobraževalno delo, morajo biti določeni že v sklepu o organiziranju temeljne vzgojno-izobraževalne organizacije in v aktu o ustanovitvi vzgojno izobraževalne organizacije kot delovne organizacije.

V jeziku oziroma v jezikih, v katerih se izvaja pouk, se objavljajo tudi samoupravni splošni akti ustanove, dajejo obvestila staršem in skrbnikom ter vodi evidenca. Opustitev se kaznuje z denarno kaznijo. Javne listine (diploma, spričevalo,

⁴ Enaka določila vsebujejo statuti ostalih SIS-ov.

⁵ Prvotno »Splošna vzgoja in izobraževanje« v zakonu iz leta 1977.

izkaz in vpisnica) se tiskajo v srbohrvaškem oz. hrvaškosrbskem jeziku. Če poteka vzgojno izobraževalno delo v jeziku narodnosti, ali če se za to izjasnijo učenec ali njegovi starši, se naštete javne listine tiskajo dvojezično v srbohrvaškem oziroma hrvaško-srbskem jeziku ter madžarskem, slovaškem, romunskem oziroma rusinskem jeziku. Enako velja za tekst pečata ustanove.

Zakon postavlja pogoje glede strokovne usposobljenosti kadrov, ki izvajajo pouk v jezikih narodnosti. Poučujejo lahko učitelji in sodelavci, ki so si pridobili izobrazbo v tem jeziku, oziroma katerih znanje je preverjeno v strokovnem lektoratu ali v vzgojno izobraževalni ustanovi visoke stopnje, v kateri poteka vzgojno izobraževalno delo v tem jeziku.⁶

Zakon določa, da so učbeniki in priročniki tudi glede cene enako dostopni v vseh jezikih. V kolikor pa je naklada učbenikov v jezikih narodnosti manjša od naklade učbenika v srbohrvaškem oziroma hrvaško-srbskem jeziku, se krije razlika med proizvodno in prodajno ceno iz sredstev ustreznega SIS-a za izobraževanje.⁷ Zavod lahko izdaja učbenike v jezikih narodov ali narodnosti le, če ima redno zaposlene strokovno najvišje izobražene kadre, ki izpolnjujejo pogoje za naziv strokovnega sodelavca.

Nadzor nad izvajanjem pouka v jezikih narodov in narodnosti izvajajo pedagoški zavodi. Pedagoški zavod Vojvodine organizira strokovno usposabljanje učiteljev in sodelavcev, ki izvajajo vzgojnoizobraževalno delo v jezikih narodov in narodnosti ter pospešuje dvojezično vzgojno izobraževalno delo.

ZAKLJUČEK

Ko analiziramo zakonske in druge predpise v SAP Vojvodini, ki urejajo področje enakopravnosti narodov in narodnosti v obdobju 1974—1980, stopata v ospredje dve značilnosti:

Prvič — v prvih treh letih (do leta 1977) je bila zakonodajna dejavnosti na tem področju mnogo intenzivnejša. Normativno so bila kompleksno urejena družbeno najpomembnejša področja uresničevanja enakopravnosti jezikov in pisav, vzgoje in izobraževanja itd. Iz kronološkega zaporedja je razvidno tudi katerim področjem je dal zakonodajalec največji družbeni pomen.

Drugič — pozneje sprejeti akti obravnavajo v glavnem le posamezna področja (npr. »Zakon o ličnom imenu«) ali pa pomenijo dopolnitve oziroma spremembe že sprejetih predpisov, ne da bi posegali v bistvene vsebinske spremembe (npr. spremembe in dopolnitve »Zakona o obrazovanju i vaspitanju«).

Nekatere ponavljajoče se ugotovitve, zahteve in opozarjanja na nepravilnosti (npr. v Zaključci o merama za potpunije ostvarivanje ravnopravne upotrebe jezika i pisama naroda i narodnosti pred pokrajinskim organima i organizacijama« ter v »Preporuka o daljim aktivnostima za unapređivanje ravnopravnosti jezika i pisama naroda i narodnosti u SAPV«) pa kažejo na to, da so v praksi ravno pri vprašanju kadrov, ki naj izvajajo sprejeta določila, nastale težave. To potrjuje dejstvo, da za dosledno uresničevanje enakopravnosti narodov in narodnosti ni dovolj le zgledno normativno urejanje.

⁶ Izjema so učitelji, ki opravljajo delo v jeziku naroda ali narodnosti več kot deset let; zanje ni obvezno preverjanje znanja, čeprav si niso pridobili izobrazbe v tem jeziku.

⁷ Prvotno — iz sredstev proračuna pokrajine.

⁸ Po tem zakonu mora imeti vsaj 4-letne delovne izkušnje v vzgojno izobraževalnem delu v jeziku naroda ali narodnosti.

Summary

THE LEGAL STATUS OF NATIONALITIES IN SAP VOJVODINA

When analyzing the legal and other regulations in the SAP of Vojvodina which regulate the domain of the equality of nations and nationalities in the period of 1974 till 1980, two characteristics become evident:

First — in the first three years (up to the year 1977) the legal activity in this domain was much more intensive. Socially the most important domains of realization of the equality of languages and writing, education and instruction, etc., have been regulated with norms. From the chronological order it is also evident which domain the legislator gave the greatest social meaning to.

Second — the later accepted acts take into consideration only the single domains (e. g. «The Law of Personal Name») or they are meant as amendments or changes of the accepted regulations without interfering with the essential changes of the contents (e. g. changes and amendments of «The Law of Instruction and Education»).

Some repeating conclusions, demands and warnings on the irregularities (e. g. in «Conclusions of the measures for the more complete realization of the equal use of the language and writing of the nations and nationalities in contact with the organs and organizations of the province» and in «Recommendation of further activities to promote the equality of languages and writings of the nations and nationalities in SAP of Vojvodina») point out that in practice the problem of the staff who is to realize the accepted regulations, is causing difficulties. This is asserting the fact, that only a model normative regulating is not enough for a real equality of nations and nationalities.